

СЕРИОЗЕН НАУЧНО-МЕТОДИЧЕН ТРУД ВЪРХУ ПРИРОДНАТА СТРУКТУРА НА БЪЛГАРИЯ¹

Д. Стоилов

С излизането от печат на първия университетски учебник по физическа география на България беше запълнена една съществувала от дълги години празнина в научната географска литература.

В структурно отношение учебникът е съставен от две самостоятелни, но закономерно взаимно обвързани части — „Общ физикогеографски преглед на България“ и „Регионален физикогеографски преглед на България“. Преди да пристъпи към разглеждане на същността на материала, авторът прави достоверен преглед на нашето научно наследство в областта на физикогеографските изследвания. От правилни марксистко-ленински позиции са осветени приносите на отделните автори през три основни периода от социално-икономическото развитие на България: до Освобождението от османско робство, от тази дата до 9. IX. 1944 г. и след победата на социалистическата революция у нас.

В първата част на учебника се анализират отделните компоненти на природата на нашата родина — геоложка основа, релеф, климат, води, почви, растителност и животински свят. Основната цел, която авторът си е поставил и успешно постигнал, е да се разкрият закономерностите в териториалното разпределение на природните ресурси в България и техните количествени и качествени параметри. Когато се прави регионалният преглед на всеки един от ландшафтните компоненти, се дава и съответното райониране на България — геоложко, геоморфоложко, климатично, хидроложко, почвено, фитогеографско и зоогеографско. Отделните регионални схеми се предшестваат от анализ на исторически обособилите се виждания за райониране на дадения природен компонент, което позволява да се проследи еволюцията на научните идеи и концепции.

Сериозно научно постижение на автора в тази част на учебника е разкриването на диалектичката връзка и взаимната обусловеност между елементите на природата. Така например генезисът на релефа се свързва с литологията, с геоложките структури и палеогеографското развитие на нашите земи. Климатът е разгледан в тясна връзка с особеностите на релефа, атмосферната циркулация и радиационния режим. Хидроложките особености на страната са изяснени като пряко зависими от геоложкия строеж, релефа и климатичните условия. Териториалната диференциация и различията в почвената покривка на България се разглеждат като резултат на взаимовръзките между скалната основа, хидроклиматичните условия, растителността и животинския свят. В тясна корелативна връзка с всички ландшафтни компоненти е разгледана и растителността в страната. Особеностите на българската фауна и нейното разпространение са представени като резултат на палеогеографското развитие на нашите земи и спецификата на климата, растителността, релефа и т. н.

Много съществена положителна страна в първата част на учебника е обособяването на самостоятелни раздели, в които авторът прави сполучлив опит за еколого-икономическа оценка на отделните природни ресурси — полезни изкопаеми, води, почви, растителност и животни. При тази оценка се набляга на обстоятелството, че някои от ресурсите са ограничени по количество, което на-

¹ Милан Георгиев, Физическа география на България, издателство „Наука и изкуство“, С., 1979.

лага полагането на грижи за тяхното рационално използване, възстановяване и обогатяване на тези, които са от категорията на възобновимите.

Във втората част на учебника се прави регионален физикогеографски преглед на България. И тук се започва със задълбочен анализ на досегашните опити за физикогеографска (ландшафтна) подялба на България. С вещина и коректност се оценяват положителните страни на отделните райони. Въз основа на отчитането на зоналния и а зоналния, а така също на генетичния и комплексния принцип и изискванията за относителна еднородност и териториална цялост авторът предлага генетична диференциация на отделните ландшафти в страната.

Възприети са няколко таксономични единици, като се започва от най-крупните — физикогеографските зони. Авторът ги схваща в по-тесен морфоструктурен смисъл в границите на нашата страна. Зоните са поделени на физикогеографски области, а те — на подобласти. Подобластите се подразделят на райони. Подобно на някои от видните представители на съветската конструктивна география авторът отдава водеща роля на геолого-геоморфоложката компонента при формирането и генетичното обособяване на физикогеографските (ландшафтните) комплекси в България.

Ценното в предложеното физикогеографско (ландшафтно) райониране на България е обстоятелството, че освен на общопризнатите принципи и изисквания за физикогеографско райониране авторът се базира и на свои лични наблюдения и проучвания, извършени по време на неговите дългогодишни изследвания и научно екскурзиране в страната.

Без съмнение предложеното физикогеографско райониране е един съществен принос в българската географска наука и солидна база за бъдеща успешна работа за по-детайлното териториално диференциране на малките по обхват ландшафтни единици.

Значително място във втората част на учебника се отделя на разглеждането на отделните физикогеографски единици в низходящ таксономичен ред. Подробно и комплексно се характеризират зоните, областите и подобластите, а по-накратко — физикогеографските райони. Навсякъде се спазва принципът да се разкриват корелативните връзки между ландшафтните компоненти, което способствува за развиването на диалектично мислене у студентите и леко възприемане на сложния процес на еволюцията на природата.

Със завидно умение авторът анализира физикогеографския строеж на отделните таксономични единици в страната, като разкрива техния природен потенциал. В духа на съвременните изисквания за опазване на природната среда се прави анализ на антропогенните въздействия върху отделните ландшафти. Въз основа на това се посочват и съответните рационални мероприятия за тяхното опазване, възстановяване и обогатяване. Като много добри примери за подобно третиране на природозащитните проблеми могат да се посочат разделите „Дунавска равнина“, „Общ физикогеографски преглед на Балканската зона“, „Физикогеографски преглед на Черноморската зона“ и др.

Цитираният литературен списък от 310 заглавия подпомага много читателя при неговото ориентиране в различните по обхват и време на провеждане проучвания на българската природа.

Учебникът е онагледен много добре с множество карти, картосхеми, таблици, диаграми, профили и фотографии. За съжаление лошото качество на печатната хартия не позволява винаги ясно изобразяване на заснетите природни обекти. Позволяваме си да отправим укор и препоръка към издателство „Наука и изкуство“ да обръща по-голямо внимание на този проблем, като вземе за пример доброто онагледяване на университетските учебници в Съветския съюз и в другите социалистически страни.

В заключение следва да се отбележи, че издаденият учебник „Физическа география на България“ е едно безспорно научно постижение. Авторът е съ-

умял да анализира и обобщи много голям брой физикогеографски изследвания на страната, които често са били различни по своята цел и по използвани методики. Не трябва да се отминава и фактът, че редица проблеми, застъпени в учебника, все още не са намерили пълно решение в българската географска наука. Независимо от това авторът е успял да им даде правилна интерпретация.

Определено може да се каже, че в този си вид разглежданото издание надхвърля изискванията за един учебник и се превръща в ценно помагало за всички специалисти, работещи в областта на изучаването и опазването на природата и рационалното използване на нейните ресурси.

В едно следващо издание на учебника при наличието на издателски обем би следвало да се разшири информацията за физикогеографските райони, а така също да се включат някои нови самостоятелни раздели, които да покажат антропогенните ландшафти в страната, опазването на защитените територии и др. С това ще се допринесе за обхващането на всички актуални проблеми, които нашето социалистическо съвремие поставя пред българската физическа география.